

A FINALS DELS ANYS 20, L'ART DÉCO VA REVOLUCIONAR L'ESPAI URBÀ

Déco nostàlgic

L'interès per l'Art Déco no ha deixat de créixer. Aquest moviment, que va aplegar diferents corrents estilístics, marcaria tota una època. A la ciutat de València podem trobar-ne alguns bons exemples.

Ferranda Martí

No va ser batejat fins que fou ben gran, quasi cinquanta anys després d'haver nascut a França, i li van

posar el nom d'Art Déco. Fins aleshores l'anomenaren Estil Internacional, Zickackjungestil, Estil Modern o Estil 1925. El terme Art Déco s'adoptà a partir de l'exposició retrospectiva «Les années 25» celebrada a París el 1966,

en commemoració de l'Exposició Internacional de les arts decoratives i les indústries modernes de l'any 25.

La clientela més fidel del gust Déco van ser les classes mitjanes vinculades al sector terciari, el qual experimentà, en la segona dècada del segle XX, un creixement considerable. S'ornaran botigues, cafès, restaurants, sales de ball, cines i vivendes amb aquest estil decorativista que mescla els motius extrets d'altres cultures, com l'índia, l'as-teca, l'egípcia, amb la simplificació geomètrica i esquemàtica del postcu-bisme. Cactus, cocoters, plantes tropi-cas, efigies faraòniques i coronaments escalonats, es combinen en ziga-za-

RAFA GIL

D'esquerra a dreta i de dalt a baix: L'edifici de la 'casa jueva', relleu d'una façana, farmàcia Murillo (rètol de l'entrada), detall de l'interior de

gues, espirals, bandes horitzontals, etc.

A València l'estil arribà una mica tard, cap a finals dels anys vint, i donà un nou aire a la ciutat on encara dominava el repertori decoratiu del casticisme, i anirà infiltrant-se en els nous eixamples traçats per Mora. Els Pechuan, Gamon i Tortosa seran alguns dels seus principals consumidors. Era l'última moda, però també els indubtables avantatges econòmics, l'ús d'elements decoratius industrials, més barats, i l'augment de les alçades —fruit del culte extremat als gratacles americans que hi ha en aquesta època— el faran l'estil preferit dels constructors.

Situem-nos a l'Eixample i fem una passejada nostàl-

gica pels edificis dels *felïços* ciutadans dels 20. A la cantonada del carrer de l'Almirall Cadarso i el de Comte d'Altea hi ha la casa Gamon, amb motius neoegepcis a la façana, com el relleu que representa el rostre d'una dona, talment Nefertiti. A uns pocs metres, a l'avinguda de l'Antic Regne núm. 1 trobem la casa Orero-Esteban, una

mostra més del Déco local, projectada per A. Llombart per al metge R. Orero.

Una altra família de metges, la de Marià Peset, ocuparen, al núm. 10 del carrer Castelló, un edifici que no passa desapercebut. Conegut popularment com la *casa jueva*, per l'estrella de David que hi ha dibuixada a la porta, té una façana completament pintada amb tota la gamma de colors, especialment alguns prou cridaners i conté un repertori de motius orientaltzants combinats amb decoracions geomètriques que el converteixen en un producte *kitsch* del Déco valencià.

Hi ha, a més, altres restes del pas d'aquesta moda per la ciutat, per exemple l'edifici núm. 6 de la plaça de l'Ajuntament, al pati del qual trobem dos aplics de llum magnífics, els edificis núms. 11 i 13 de la mateixa plaça, la casa Tortosa, que dona al carrer de Comèdies i al de la Universitat, la qual disposa d'una porta de ferro decorada amb motius en espiral, típica del llenguatge Déco.

Els cinematògrafs dels trenta

El cinema sonor, que té els seus orígens a les darreries dels anys vint, constituí una veritable revolució en la indústria cinematogràfica i aconseguí duplicar el nombre d'espectadors. Aquest *boom* provocà també la construcció de nous cinematògrafs que seran decorats amb l'estil *modern* de

la mateixa farmàcia i detall de la façana de la 'casa jueva'.

l'època, el Déco. A València, l'Avenida, el Capitol, actualment molt deteriorat, el Metropol, del qual només són visibles les primeres lletres del rètol, conserven alguna traça d'aquest gust.

Altres han estat totalment transformats i no en queda cap rastre, com el Gran Via, decorat a l'interior amb motius navals, fets d'escaiola. Al sostre d'aquesta sala s'havia simulat un firmament estrellat amb petits llums que s'encenien, en fer-se fosc. Amb la restauració que s'hi ha fet recentment, és el Rialto el millor conservat. El rètol, simple i funcional, típic, la combinació de cristalls i els coronaments escalonats de la façana evidencien la seua adscripció. D'aquest edifici, obra de C. Borso, és curiosa la solució arquitectònica de la façana posterior, un mur encristallat precedent a València dels anomenats *curtain wall*. Del Rialto és molt recordada, pels joves burgesos d'aleshores, la sala de ball que hi havia al soterrani amb tauletes al voltant de la pista i la barra americana.

Renovar-se o morir

Els propietaris de les botigues i els cafès que es muntaren entre els anys vint i quaranta aprofitaren aquesta moda, que resultava barata, per a embellir les façanes i els interiors. Però la màxima *renovar-se o morir*, molt present en aquests establiments, converteix la seua decoració en efímera. A hores d'ara pocs exemples queden perquè algunes arribaren a desaparèixer per no renovar-se i altres, en renovar-se, canviaren totalment el seu aspecte primigeni. És el cas de l'antiga casa Manero a la plaça de l'Ajuntament que fa uns cinc anys mantenia la façana intacta, considerada una de les mostres més interessants de l'Art Déco a València.

L'antiga farmàcia Murillo, ara del llicenciat Llàcer, a l'avinguda de Maria Cristina, és un dels pocs casos que manté la decoració dissenyada en la dècada dels trenta. A l'interior trobem un dels motius decoratius típics d'aquest estil, es tracta d'un cactus de grans dimensions, fet d'escaiola pintada, que col·locaren sobre la paret dels fons de l'establiment per a amagar unes canonades antiestètiques. La façana, una mica deteriorada, és un exemple de revestiment de cristall gros de colors, en aquest cas negre i taronja, subjectat per bulons...

La producció de gerres, flascons, llànties, cartells —és el cas dels que va fer Renau als anys 30— i de mobles també assimilarà la moda Déco. A València els moblistes Jiménez i Abad es llançaren a dissenyar nous mobles

L'edifici de l'antic cinema Rialto, una de les mostres més representatives de l'Art Déco a València.

d'acord amb el que es venia a França i a Anglaterra. Els mobles del primer, d'un Déco molt carregat i prou *kitsch*, es popularitzaren en els anys quaranta i van omplir els salons i els dormitoris dels matrimonis de classe mitjana de la postguerra. Abad, per contra, realitzà uns dissenys més creatius i més fidels a les pretensions modernes. Era un moble de qualitat, de formes rectes i simples, òbviament més car, però amb un molt bon acabat.

Revival

A partir de finals dels seixanta es va produir un fenomen de recuperació del gust dels anys d'entreguerres. Proliferaren les exposicions retrospectives i esclatà la febre del col·leccionisme d'objectes Déco. Barbra Streissand, Ives Saint-Laurent o Andy Warhol són alguns dels famosos adeptes a l'Art Déco que van recórrer els millors antiquaris.

La indústria produirà de seguida imitacions, s'editaran catàlegs, es faran pel·lícules ambientades en aques-

ta època i els decoradors incorporaran formes de l'estil Déco als seus treballs. S'han donat diverses raons per a justificar aquesta vasta operació *revival* anomenada moda *retro*: les exigències del consum, la manipulació ideològica, les motivacions nostàlgiques, els mecanismes cíclics de la moda. Possiblement, de tot un poc.

A València també arribà aquesta onada retro i fins i tot l'Ajuntament va muntar una exposició retrospectiva sobre Art-Déco, l'any 80. Actualment també trobem aspectes del llenguatge Déco en el postmodernisme arquitectònic. Per a Alfaro Hoffman, interiorista i bon coneixedor d'aquest estil, s'estan reutilitzant formes Déco en edificis postmoderns, on predomina un fort component antifuncional i decorativista. Amadeu Serra, especialista en el tema, reconeix també en les noves edificacions una certa influència, per exemple, en el conjunt d'habitatges del núm. 8 del carrer de Colom i l'edifici núm. 12 bis del carrer de l'Albereda. □